

Стечишин Т. Б.

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи

Тернопільський національний економічний університет

М. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЧЕХІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Становлення та розвиток банківської системи України є питанням надзвичайно важливим та актуальним, оскільки від його ефективності залежатиме загальний стан піднесення економіки. Зважаючи на те, що нині є багато варіантів майбутнього становлення національної банківської системи, вважаємо за доцільне вивчати досвід економічного росту сусідніх держав, що допоможе виявити сильні та слабкі сторони національного становлення. Оскільки нині Україна взяла курс на європейську інтеграцію та обрала про європейський напрям розвитку економіки, вважаємо, що переймати досвід країн центральної та східної Європи є найбільш доцільним. Відтак, оцінка рівня розвитку банківської системи Чеської республіки та взяття уроків для України для найбільш раціонального становлення є актуальним та своєчасним.

Банківська система Чехії почала свій розвиток та перехід до дворівневої схеми з 1991 року. Усі ці роки країна постійно випереджала банківську систему Польщі і Угорщини. Основними фінансовими зрушеннями цього періоду було створення двохрівневої банківської системи та проведення політики фінансової лібералізації, що передбачала зняття обмежень з рахунку капіталу та прямих фінансових інвестицій, зокрема у фінансовий сектор. Двохрівнева банківська система була створена шляхом відділення комерційних функцій від центральних банків. апогею ця перша стадія досягає в 1995 році, коли загальна кількість банків складає 55. Великою і майже невирішеною проблемою цього періоду розвитку сектору стає неповернення кредитів, коли доля так званих

“фальсифікованих кредитних угод” сягає більш ніж 50%. У 1996 році вона була на межі загальномасштабної кризи: з 55 банків 8 (включаючи п'ятий за величиною у країні) зіткнулися із серйозними проблемами: було введено зовнішнє управління, а деякі з них навіть ліквідовані. Сумарний розмір активів проблемних банків становив 5 млрд амер. доларів. У 1993 році банки Чехії, Польщі і Угорщини мали однаковий рівень простроченої заборгованості - близько 30 %, але якщо в польських і угорських банках він знизився на третину, то в Чехії зріс майже до 40 %.

Декілька років роботи у таких умовах зумовило наявність у балансі банків великої питомої ваги проблемних кредитів. Чеська держава, розуміючи свою відповідальність за стан, що склався, наслідки для економіки країни від поглиблення кризових явищ у банківському секторі, ухвалила рішення про проведення масштабної операції з реформування і оздоровлення банківської системи. На її реалізацію з бюджету країни було виділено 18 млрд дол. США, значна частина яких витрачена на оздоровлення банків Ceska sporitelna, Komerčni banka, IPB і Agrobanka, що знаходилися в державній власності. Одночасно з фінансового ринку зникали слабкі банківські установи.

У результаті зроблених урядом Чехії вищезгаданих заходів вдалося вивести банківську систему з кризового стану і створити умови для її стійкого розвитку. З 2002 року спостерігається послідовне покращення фінансових показників банківського сектору. За оцінкою чеських експертів, процес реформування чеської банківської системи, в основному, був завершений до моменту офіційного вступу країни в ЄС 1 травня 2004 року, а національна законодавча база, яка регулює цю сферу діяльності, була повністю адаптована до вимог Євросоюзу. Минулі роки довели, що процес інтеграції чеської банківської системи в загальноєвропейський фінансовий ринок проходить без кризових ситуацій.

При оцінці нинішнього стану розвитку банківської системи України встановлено, що частка проблемних кредитів сягає 40%, що характерно для країн з кризовою економікою. Відтак, вважаємо за доцільне провадити

подальше очищення банківської системи, а також активізувати процес до капіталізації банків. З метою стабілізації економічної ситуації, постановою № 464 від 6 серпня 2014 НБУ зобов'язав комерційні банки поетапно збільшити статутний фонд до 500 мільйонів гривень в період до 11 липня 2024 року. Незважаючи на поступове збільшення значення показника балансового капіталу, як основи розвитку банківської системи, він ще залишається досить низьким, і складає лише близько 5 % від ВВП, тоді як у країнах Центральної Європи – понад 40 % . Тому вважаємо, що 2024 рік – дуже віддалена перспектива. Треба змусити банки збільшити статутний фонд до 500 млн. грн. до кінця 2020 року. До слова, мінімальний розмір власного капіталу банків встановлений у розмірі 500 млн чеських крон (трохи більше 10 млн дол. США). Це забезпечило б гарантію стабільності прибутків та збереження депозитів вкладників. Як наголосив з цього приводу голова правління «Ощадного банку» А. Пишний, «необхідність капіталізації держбанків – це прямий наслідок економічної кризи й війни, що вдарили по всіх секторах. Докапіталізація – це нова реальність, у якій миттєво опинилися всі без винятку банки України, незалежно від форми власності. Більше половини кредитного портфеля банківської системи за рік перетворилися на проблемні або безнадійні активи. Зв'язок очевидний: проблемні активи – резерви – докапіталізація. Резерви змушені були сформувати всі банки та їхні акціонери, у тому числі держава». Напрями вирішення даної проблеми:

–капіталізацію банків можна було б проводити за рахунок внесків власників банків, А грошей вистачає не у всіх», – зазначає О. Парасій.

–залучення капіталу материнських компаній, зовнішні запозичення;

–один з найбільш вірогідних методів – проведення процедур злиття і поглинання тих банківських установ, які мають намір працювати на ринку банківських послуг, але не в змозі наростити капітал. При цьому законодавчо слід закріпити, що при оголошенні процедури злиття та поглинання можна дозволити відстрочку до капіталізації. Такий захід, на нашу думку дозволить вивести із ринку кишенькові банки, які слугували каналом відмивання грошей.

Одним із кроків очищення банківської системи Чехії було створення реєстру проблемних кредитів банків. І хоча досвід Чехії у цьому питанні не є показовим, на думку доволі багатьох фахівців в Україні, особливо за нинішнього незадовільного стану вітчизняної банківської системи, на основі міжнародного досвіду потрібно створити, так званий, банк поганих активів, тобто компанію, яка дала б змогу розчистити баланс і зняти навантаження з капіталу. Системі відчайдушно, як повітря, потрібна імплементація досвіду по роботі з проблемним кредитним портфелем – турецького та англійського зразка.

Однією із відмінних рис розвитку банківської системи Чехії є тенденція до скорочення кількості малих та середніх банків, та приватизація великих державних банків. Як результат, чеський банківський сектор характеризується високим ступенем його монополізації, оскільки домінує невелика група великих банків. На частку чотирьох чеських банків припадає 65 % активів і понад 80 % прибутку банківської системи. Однак, такі тенденції призвели до того, що національний капітал Чехії втратив свої позиції на ринку банківських послуг. На теперішній час 95% всього банківського сектору ЧР контролюється західними банками, іноді у формі міноритарної участі, особливо це стосується малих та середніх банків. В цілому слід зауважити, що лібералізація банківського сектору в ЧР призвела до покращання ефективності фінансового посередництва, що знайшло свій вираз у скороченні розриву між процентними ставками по депозитах та кредитах банків, зменшенні долі проблемних кредитів тощо. Однак, присутність іноземних банків підвищує релевантність банківської системи до кризових явищ, оскільки досвід, наприклад, Аргентини свідчить про те, що іноземні партнери в умовах кризи найчастіше не схильні підтримувати національні банки – партнери.

Якщо присутність іноземного капіталу належним чином регулюється і контролюється, структура банківської системи поліпшується. Водночас, залучення іноземного капіталу несе і серйозні проблеми, та не лише банківському сектору, а й економіці в цілому. Інколи цілі діяльності банку з

іноземним капіталом не є співзвучні із стратегією соціально-економічного розвитку держави (відсутність кредитування в реальний сектор економіки – це дорого ризиковано і невигідно іноземному банку, а інструменти впливу на нього незначні) так як у Чехії – більшість банків за участю іноземного капіталу є філіями і відділеннями європейських банків з інших країн і вони діють та підпорядковуються законодавству європейського союзу. Центральний банк Чехії не має впливу на такі банки). Тому Україні необхідно вивчати цей, на нашу думку, негативний досвід Чехії і розробляти інструменти регулювання діяльності філій на території України. Пропонуємо ввести регулювання розміру приписного капіталу, надання такої ж фінансової і статистичної звітності як і місцеві банки. Основні напрями оптимізації допуску іноземного банківського капіталу мають знайти системне вирішення під час розробки та реалізації національної стратегії розвитку.

Вважаємо за доречне подати певні пропозиції щодо врегулювання питання присутності іноземного капіталу в банківській системі України, зокрема: - збільшення частки іноземного капіталу повинно відбуватись поступово і суворо регулюватись; цілі входження іноземного доцільно ретельно вивчати і співставляти із цілями розвитку національної банківської системи; - не забувати про зміцнення та подальший розвиток сегмента банків з державним капіталом, які спеціалізуються на забезпеченні стратегічних соціальних, структурних та зовнішньоекономічних завдань економічного зростання; запровадити заборону на доступ банків з офшорних зон; - чітко внормувати продаж банків з національним капіталом іноземним банкам.

Реалізація таких заходів, на наш погляд, дасть змогу нейтралізувати, або принаймні мінімізувати негативні наслідки збільшення частки іноземного капіталу в Україні, а також сповна скористатись перевагами такої присутності для подальшої розбудови національної економіки.